

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การปฏิบัติเพื่อพัฒนาความเมตตา: กรณีศึกษานักบวชสถานปฏิบัติธรรม หมู่บ้านพลัม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยอาศัยวิธีการศึกษาวิเคราะห์กรณีศึกษา (case study) เพื่อศึกษาถึงการให้ความหมายและองค์ประกอบของความเมตตาตามความคิดของนักบวชของหมู่บ้านพลัม และเพื่อศึกษาถึงแบบอย่างการปฏิบัติเพื่อพัฒนาความเมตตาดังรายละเอียดต่อไปนี้

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายในงานวิจัย คือนักบวชระดับธรรมจารี ของสถานปฏิบัติธรรม หมู่บ้านพลัม จำนวน 3 รายกรณีศึกษา หลังจากได้รับความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายแล้ว ผู้วิจัย แนะนำตนเองแล้วจึงแจ้งข้อมูลผู้วิจัย รวมทั้งเหตุผลการวิจัยอย่างชัดเจนโดยไม่ปิดบัง รวมถึงชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ให้คำมั่นในการเก็บรักษาความลับของผลการศึกษาวิจัย และใช้การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (participatory observation) โดยการเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกกรณีศึกษาโดยวิธีการเลือกกรณีเด่น (reputational case) หมายถึงการเลือกกรณีศึกษาโดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่ศึกษาเสนอชื่อบุคคลที่ผู้วิจัยควรจะต้องเลือกเป็นเป้าหมาย ซึ่งเชื่อว่าจะสามารถเป็นตัวแทนในการสะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการปฏิบัติเพื่อพัฒนาความเมตตาได้เป็นอย่างดี แล้วจึงนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (in depth interview) แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการให้ตัวอย่างของการปฏิบัติอย่างมีเมตตา โดยมีแนวคำถามถามถึงเรื่อง การใช้ชีวิต บทบาทหน้าที่ และกิจกรรมที่ทำของนักบวช นอกจากนี้ยังมีข้อคำถามเกี่ยวกับกระบวนการภายในจิตใจที่เกิดขึ้น เมื่อเผชิญกับเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน ซึ่ง

ส่งผลต่อการแสดงออกถึงความเมตตา รวมทั้งแบบสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับนักบวช คือ อาสาสมัคร (หมายถึง บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับใกล้ชิดกับนักบวช โดยการให้ความช่วยเหลือกิจการงานต่างๆของทางสถานปฏิบัติธรรมหมู่บ้านพลัม ด้วยความสมัครใจ และไม่ได้รับค่าตอบแทน) และผู้เข้าร่วมปฏิบัติ (หมายถึง บุคคลทั่วไปซึ่งเข้ามามีประสบการณ์ปฏิบัติในสถานปฏิบัติธรรมหมู่บ้านพลัม หรือในงานฝึกอบรมภาวนาตามแนวทางของท่านดิช นัท ฮันห์) ซึ่งคำถามจะเน้นให้ผู้เกี่ยวข้องดังกล่าวสะท้อนถึงความเมตตาที่ได้รับและพบเห็นในทางปฏิบัติของนักบวช โดยมีการกำหนดแนวคำถามไว้เพื่อช่วยในการจัดกระบวนการคิดและจัดการกับข้อมูลของผู้วิจัยขณะทำการเก็บข้อมูล ซึ่งในการสัมภาษณ์แต่ละกรณีศึกษาไม่ได้เรียงลำดับตามที่กำหนดไว้ เพราะแนวคำถามที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นนั้นใช้เป็นแนวทางกว้าง ๆ ตามจุดประสงค์ของการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง โดยแนวคำถามในการสัมภาษณ์มีดังต่อไปนี้

แนวคำถามในการสัมภาษณ์ (guidelines for interview questions)

คำถามเปิดประเด็น

1. กรุณาเล่าเกี่ยวกับการใช้ชีวิตนักบวชในหมู่บ้านพลัมของท่านว่าเป็นอย่างไร (คำถามนี้เป็นคำถามแรกใช้กับกลุ่มตัวอย่างทุกคนเมื่อเริ่มต้นการสัมภาษณ์)
2. ท่านคิดว่าบทบาทหน้าที่ของนักบวช มีอะไรบ้าง
3. คำถามตะล่อมอื่น ๆ เช่น ช่วงเวลาที่ได้บวช ท่านได้เข้าร่วมกิจกรรมอะไรของหมู่บ้านพลัมบ้าง และมีความรู้สึกละเอียดอย่างไร

คำถามเจาะลึก

1. สำหรับท่านความเมตตามีความหมายอย่างไร
2. องค์ประกอบสำคัญของความเมตตา มีอะไรบ้าง
3. คำสอนและการปฏิบัติเช่น ไรบ้างที่ทำให้เกิดการพัฒนาความเมตตา
4. ท่านมีประสบการณ์ใดบ้างในชีวิตที่เป็นแรงบันดาลใจให้ท่านปฏิบัติเมตตาภาวนา
5. การปฏิบัติเมตตาภาวนาในชีวิตประจำวันมีผลต่อจิตใจของท่านอย่างไรบ้าง
6. ท่านคิดว่าบุคคลและสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวท่านได้รับความรักความเมตตาจากท่านในรูปแบบใดบ้าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่สำคัญอีกประการ ก็คือ การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (participatory observation) ของผู้วิจัย โดยการเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ ณ สถานปฏิบัติธรรมหมู่บ้านพลัม ประเทศไทย (ชั่วคราว) อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา และงานฝึกอบรมภาวนา “จิตสงบ ใจเปิดกว้าง” ที่วังรีรีสอร์ท จังหวัดนครนายก โดยมีส่วนร่วมในการใช้ชีวิตประจำวันและในกิจกรรม

ต่าง ๆ ของกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนมีการสังเกตและบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมืออื่น ๆ ที่จำเป็นประกอบไปด้วย คือ เครื่องบันทึกเสียง สมุดจด

การตรวจสอบข้อมูล

ตลอดระยะเวลาในการเก็บข้อมูล ทุกครั้งที่กลับจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้มีการตั้งข้อสังเกตต่อข้อมูล หรือเหตุการณ์ที่พบในลักษณะของคำถามหรือสมมติฐานย่อย ๆ ที่จะต้องหาข้อมูลมาสนับสนุนจากการสัมภาษณ์ครั้งต่อไป เช่น ผู้วิจัยมีข้อสงสัยกับข้อความที่มีเนื้อความกำกวม หรือมีความหมายไม่ชัดเจนจากบางประโยคที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวถึง กรณีนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลด้วยการถามซ้ำคำถามเดิมอีกครั้งและทวนความหมายให้เข้าใจตรงกันในการสัมภาษณ์ครั้งต่อไป พร้อมทั้งใช้การสังเกตน้ำเสียง ท่าทางและสีหน้าที่แสดงออกของผู้ให้ข้อมูลร่วมด้วย และหากมีข้อมูลหรือเหตุการณ์ใดที่ขัดแย้งกับข้อค้นพบเดิม ผู้วิจัยก็พร้อมที่จะทบทวนข้อสรุปนั้นใหม่ และมั่นใจได้ว่าข้อค้นพบต่าง ๆ เหล่านี้มีความถูกต้องเชื่อถือได้ ณ ช่วงเวลานั้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้ การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) คือการใช้เทคนิคต่างแหล่งข้อมูล (triangulation of sources) หมายถึง วิธีการสัมภาษณ์ซึ่งไม่เพียงแค่สัมภาษณ์นักบวชกลุ่มเป้าหมายเท่านั้น แต่ยังสัมภาษณ์อาสาสมัคร ซึ่งหมายถึงบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องใกล้ชิดช่วยเหลือการงานต่าง ๆ ของทางสถานปฏิบัติธรรมหมู่บ้านพลัม และบุคคลผู้ปฏิบัติภาวนาตามแนวทางแห่งหมู่บ้านพลัมอีกด้วย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้เทคนิคต่างผู้วิเคราะห์ (analyst triangulation) คือ การให้นักวิจัยคนอื่นมาเป็นผู้ตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลร่วมด้วย และในตอนท้ายจะมีการฟังเสียงสะท้อนจากกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา (playback method) คือ การเสนอผลการวิจัยให้แก่กลุ่มเป้าหมายและรับฟังข้อวิจารณ์ เพื่อจะรู้ว่าข้อสรุปและการตีความของนักวิจัยกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูลมีความถูกต้องเพียงใด การใช้เทคนิคเหล่านี้จะช่วยควบคุมคุณภาพงานวิจัย ให้มีความเที่ยงตรงเชิงบรรยาย เชิงตีความ เชิงทฤษฎี และเชิงประเมิน

เมื่อผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้ว จึงนำมาเปรียบเทียบความสอดคล้องของข้อมูล เพื่อให้ได้แง่มุมที่หลากหลายมากขึ้น ช่วยให้ผู้วิจัยอธิบายปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมที่ซับซ้อนได้กระจ่างชัดและมีความเที่ยงตรงมากขึ้น

การรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการตามวิธีและขั้นตอนที่ระบุไว้ โดยเริ่มต้นจาก ผู้วิจัยทำหนังสือติดต่อประธานมูลนิธิหมู่บ้านพลัมประเทศไทย ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม

พ.ศ.2553 เพื่อขออนุญาตเข้าไปสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และสัมภาษณ์พระภิกษุหรือภิกษุณีของ มุลนิธิหมู่บ้านพลัมประเทศไทย ในประเด็นการปฏิบัติเพื่อพัฒนาความเมตตา

โดยวันที่ 1 เดือนตุลาคม 2553 ผู้วิจัยเดินทางไปถึงที่สถานปฏิบัติธรรมหมู่บ้านพลัม ประเทศไทย (ชั่วคราว) อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้พบกับพระภิกษุชาวเวียดนามผู้ ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสฝ่ายนักบวชชาย ได้แนะนำตัวและแจ้งวัตถุประสงค์เพื่อขอความร่วมมือ ในการให้ การแนะนำข้อมูลและเสนอชื่อกรณีศึกษาสำหรับงานวิจัยให้ข้อมูล ซึ่งในการรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัย ได้สัมภาษณ์พระภิกษุหรือภิกษุณีของมุลนิธิหมู่บ้านพลัมประเทศไทย รวมไปถึงอาสาสมัคร ผู้เข้าร่วมปฏิบัติ คนดูแลสวน หรือผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ ร่วมกับการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมด้วย ทั้งนี้ชื่อของบุคคลต่างๆที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ล้วนแล้วแต่เป็นนามแฝงทั้งสิ้น

อาทิเช่น ช่วงฟังธรรมบรรยาย ผู้วิจัยได้พบกับผู้เตรียมบวชชาวไทยสองคน ชื่อว่า นื่อง ไม้และนื่อง โคด สองคนนี้เข้ามาปฏิบัติร่วมกับเหล่านักบวชเป็นเวลาประมาณเกือบสี่เดือนแล้ว ดังนั้นจึงมีประสบการณ์โดยตรงในสถานปฏิบัติธรรมแห่งนี้อย่างมากและเข้มข้น ผู้วิจัยใช้เวลา พักหลังจากรับประทานอาหารกลางวันในการพูดคุยกับผู้เตรียมบวชทั้งสองคน นอกจากนั้นผู้วิจัยยัง ได้ติดต่อกับอาสาสมัคร และคนดูแลสวน ซึ่งจากการพูดคุยกับบุคคลเหล่านี้ ทำให้ผู้วิจัยสามารถ ปรับตัว และมองเห็นภาพของการปฏิบัติของเหล่านักบวชได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น อีกทั้งยังได้รับความ สะดวกเพราะอาสาสมัคร และคนดูแลสวน ให้ความช่วยเหลือเสนอชื่อกรณีศึกษาให้แก่ผู้วิจัยอย่าง เต็มใจ และในวันอาทิตย์ที่ 3 ผู้วิจัยได้เข้ามาสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมในสถานปฏิบัติธรรมฝ่าย นักบวชหญิงทำให้สบโอกาสพูดคุยกับอาสาสมัครคนหนึ่งซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้นำกลุ่มในกลุ่มสนทนา ธรรม เธอชื่อว่าพีจิก อาสาสมัครคนนี้เป็นผู้หญิงวัยกลางคนซึ่งเคยได้ไปใช้ชีวิตปฏิบัติอยู่ในหมู่บ้าน พลัมประเทศฝรั่งเศส และได้รับตะเกียงธรรมาจารย์ฝ่ายฆราวาสมาแล้ว หมายความว่าอาสาสมัคร ท่านนี้นอกจากจะปฏิบัติภาวนาในตนเองเป็นอย่างดีอยู่แล้ว ยังได้รับความไว้วางใจจาก คณะกรรมการของหมู่บ้านพลัมฝรั่งเศสว่ามีความสามารถในการให้คำสอนแก่ฆราวาสได้อีกด้วย และจากการที่อาสาสมัครหญิงท่านนี้ มีความคุ้นเคยกับพระธรรมาจารย์ท่านหนึ่งมาก และเห็นว่า การปฏิบัติของพระภิกษุท่านนี้ก็เต็มไปด้วยความเมตตา พีจิกจึงแนะนำให้ผู้วิจัยลองไปขอให้ท่าน เป็นกรณีศึกษาร่วมด้วย

เมื่อได้รับการเสนอชื่อของนักบวชที่มีความเหมาะสมในการเป็นกรณีศึกษาดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยเข้าขออนุญาตนักบวชเพื่อทำการสัมภาษณ์เป็นการส่วนตัว ในการขออนุญาตนั้น ผู้วิจัยไปพบ นักบวชด้วยตนเอง แนะนำตนเอง บอกวัตถุประสงค์ของการวิจัย การกำหนดนามแฝง การวิเคราะห์ ข้อมูลโดยภาพรวม การขออนุญาตบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ เมื่อกรณีศึกษาอนุญาตให้เก็บข้อมูลได้ ประกอบกับกรณีศึกษาที่มีความสะดวกที่จะให้ข้อมูลได้ในทันที ผู้วิจัยจึงทำการสัมภาษณ์ได้

จากนั้นผู้วิจัยนำการบันทึกเสียงที่ได้จากการสนทนาไปถอดความเป็นลายลักษณ์อักษร บรรทัดต่อบรรทัด ซึ่งเป็นภาษาอังกฤษ แล้วจึงแปลเป็นภาษาไทย (การแปลมีความน่าเชื่อถือและถูกต้องเนื่องจากตัวผู้วิจัยเองศึกษาทางด้านภาษาอังกฤษและการแปลในระดับปริญญาตรี อีกทั้งยังทำงานเป็นล่ามและนักแปล นอกจากนั้นยังมีการให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการแปลภาษาอังกฤษ-ภาษาไทย ช่วยตรวจสอบความถูกต้องร่วมด้วย) โดยกำหนดหมายเลขไว้แต่ละบรรทัดทางด้านขวามือ จนหมดข้อความที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยนำบันทึกส่วนตัวที่ได้จากการเก็บข้อมูล จากการสังเกตที่พบระหว่างการสัมภาษณ์ เช่น ลักษณะอารมณ์ ท่าทาง การแสดงออก และสิ่งอื่นที่สังเกตพบ รวมทั้งจากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในการปฏิบัติประจำวันในวันต่อๆมา เพื่อนำมาประกอบในการเขียนรายงานให้มีความครบถ้วนครอบคลุมยิ่งขึ้น

นอกจากนั้นยังมีการโทรศัพท์ติดต่ออาสาสมัครผู้ได้ใกล้ชิดกับกรณีศึกษาที่หนึ่ง คือ พี่หนู อีกสองครั้ง เพื่อสอบถามเกี่ยวกับกรณีศึกษาที่หนึ่ง จากนั้นจึงได้รวบรวมข้อมูลทั้งหมดจากการสัมภาษณ์พี่หนูเพื่อใช้ในการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าในกรณีศึกษาที่หนึ่ง โทรศัพท์ติดต่อผู้เข้าร่วมงานฝึกอบรมภavanaซึ่งเป็นผู้ได้ใกล้ชิดกับกรณีศึกษาที่สอง คือ พี่กลาง สองครั้ง และรวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์พี่กลางเพื่อใช้ในการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ในกรณีศึกษาที่สอง และรวบรวมข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการสัมภาษณ์พระแคนเพื่อใช้ในการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ในกรณีศึกษาที่สาม

โดยระยะเวลาที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล เริ่มต้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2553 และสิ้นสุดเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากกรณีศึกษาทั้ง 3 กรณี ผู้วิจัยเริ่มกระทำไปพร้อมกับขณะเก็บข้อมูลทุกครั้ง เพื่อคว้าข้อมูลที่ไต่มาตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ แล้วสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจนครบถ้วน นำเทปบันทึกเสียงมาถอดเทปคำต่อคำโดยละเอียด และเขียนหมายเลขประจำบรรทัดไว้ด้านขวามือของข้อความจนครบ

ผู้วิจัยวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูลเป็นรายบรรทัด (content analysis) โดยเปรียบเทียบข้อความอย่างค่อนเนื่อง แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลรายบรรทัดเพื่อค้นหาสิ่งที่เป็นความจริง ข้อความที่สอดคล้องกัน วลีที่มีความหมายเดียวกัน จากนั้นจัดกลุ่มข้อมูลไว้เป็นพวก ๆ (categorize) ตามตารางที่เขียนไว้ รวมทั้งข้อมูลที่ค้นพบเพิ่มเติม

เมื่ออ่านแล้วก็จัดทำการเชื่อมโยง อธิบายความหมายของข้อความและสิ่งที่เกิดขึ้น และ
สิ่งที่สังเกตพบในขณะที่ทำการสัมภาษณ์ จากนั้นก็ข้อความที่สำคัญ เพื่ออ้างอิงข้อความนั้น (quoting)
ก่อนการเขียนบรรยายผลการวิจัย

การอ่านข้อมูลการสัมภาษณ์จะอ่านซ้ำ ๆ เพื่อค้นหาการเชื่อมโยงของข้อมูล เมื่อพบก็จด
ลงในบันทึกตารางการวิเคราะห์ และอ่านบทสัมภาษณ์อีกครั้ง นอกจากนั้นผู้วิจัยอ่านบันทึกส่วนตัว
ที่ผู้วิจัยบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ไว้ เพื่อค้นหาคำอธิบายจนกว่าข้อมูลนั้นจะอิ่มตัว (data saturation
occurred) จากนั้นจัดรูปแบบของวิธีการนำเสนอข้อมูล แล้วจึงเริ่มเขียนบรรยายและอภิปรายผล